

עין משפט
נר מצוה

בז א מיי פכ״ב מהל' סנהדרין הל' ד סמג עשין קן טוש״ע ח״מ ס׳ יב סעיף ב:

בז ב מיי פ״א מהלכות גרמות הלכה יט וע״ש כ״מ סמג עשין כז טוש״ע א״ח סימן קלו סעיף א:
בז ב מיי פכ״ב מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קן טוש״ע ח״מ ס׳ יב סעיף ב:

במז ד מיי שם הלכה א טוש״ע שם סעיף א:
ג ה מיי שם הל' ב סמג שם טוש״ע י״ד סימן רמג סעיף כב כהנ״י:
וטוש״ע ח״מ ס׳ ט ס״ז:
גא ו מיי פכ״ג מהל' סנהדרין הל' ח סמג עשין קן טוש״ע ח״מ טוש״ע ח״מ ס׳ ח ס״ב:
גב ז מיי שם הלכה ט סמג טו סעיף ד כהנ״ה וסעיף ה:

גג ח מיי פכ״א מהלכות סנהדרין הלכה ו פכ״ב הלכה ט סמג שם טוש״ע ח״מ ס׳ יב סעיף ב וסומן ז סעיף א:

תורה אור השלם

- פי הדלל רשע על תאות נפשו ובצע בדרך תהלים יג
- לא תבדיר קנים במשפט כקטן כגדל תשמענו לא תגדור מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדברך אשר יקשה מבם תקרבוך אלי דברים א י
- תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמאץ בשפתיו ובמישור הלך אחיו רבים השוב מעון: מלאכי ב ו
- ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע פי נבוגז את אחינו וקשינו את דמו: בראשית לו כו
- אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום פשטו בשעריכם: זכריה ח טז
- וימלך דוד על כל ישראל ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו: שמואל ב ח טב
- פוסט מים ראשית מדרן ולפני התגלעל הריב משלי יז יד
- ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים והשופטים אשר יהיו בימים ההם: דברים יט יז
- מזמור לאסף אלה קרב נצב בעדת אל קרב אלהים וישפט: תהלים פב א
- ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לך ועמכם בדבר משפט: דברי הימים ב יט ו

בז א מיי פכ״ב מהל' סנהדרין הל' ד סמג עשין קן טוש״ע ח״מ ס׳ יב סעיף ב:

רבינו חננאל

ואסיק' והלכתא פשרה צריכה קנין: ואיזה משפט שיש בו שלום ויש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע. שלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם צדקה שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ורדש' דן זה המקרא בזה הענין דן

את הדין זוכה את הוואי חייב את החייב אע"פ שלא שילם מתוך ביתו עשה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו. וצדקה לזה שהוציא גזילה מתוך ביתו: רבי' יהושע בן קרחה אומר מניין לתלמיד היושב בבני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש אל תכנים דברך מפני איש פי' לא תגורו מלשון אוגר בקין בן המשפט לאלהים הוא (יודע) והיו העדים יודעין לפני מי הן מעדין שנאמר ועמדו שני האנשים וק"ל בעדים הכתוב מדבר וכן פירושו ועמדו שני האנשים והם העדים ואשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנים ולפני מי הם דנים (ומי הם דנים) ומי עתיד להפער מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפוטו כי אם לה' ושמה יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שענינו ראות. אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותריצנה מצוה לומר

ו:

לפרש דדוקא נקט בחזקת הצתים (כ"ב דף מ. וסס) קנין צפני שנים אצל אי ליכא ז' אין הקנין קנין דהא מסקינן הכא דפשרה לריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה צמיד והא דנקט התם צפני ז' משום דאין לררין לומר כתובו ואין ראייה מכאן כלל דיכול להקנות צפני שנים לקיים הפשרה עשה צמיד ור"ת היה מדקדק מדאמרין בפרק הזהב (כ"מ דף מו. וסס) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אנב סודר ופשוט מנייה דאין ניקנית בחליפין דדוקא היה ליה לזוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני בגון דליכא תרי ואין קנין מועיל אלא צפני שנים אלא ש"מ דודאי מהני ויש דוחין משום דסתם גורן מציין זה בני אדם):

נגמור הדין אי אתה רשאי לבצוע. כגון שכנר דקדקו דדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב דכיון דנתכנר כל כך אין להטעותו לעשות פשרה שאילמלא היה יודע שנתכנר דינו לכות לא היה מתרצה לפשרה צסום ענין ופירש בקונטרס שכנר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואש פלוני אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן בדואי אצל קשה מאי ביצוע שיך השתא אחר שנפסק הדין לגמרי וצדוקא י"ל שלא יטעו אותו לומר לו יראים אנו שמה טעניו דדין ומיהו כשמתחייבין צבועה זה או זה שרי למימר להו לעשות הצילוה כדי לפטור מעונש צבועה(ט):

אבל אהרן. פי' כיון שלא היה דיין ולא היה הדין צא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי:
מחנה ואפאה. להכי נקט ואפאה לפי שם דכרים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה ומייתי לה פרק כל שעה (פסחים דף לז). הסופגנין והדושנין והאיסקריטין עשאן צלילפס חייבין צמנה פטורין:
אלא כנגד יהודה. והא דכתיב (בראשית מט) מטרף בני עליט על מעשה דתמר שיצחו הכתוב כדמתרגמינן את אודיתא ולא צהיתמת:
ונמצא חזק רודפו. פירוש לדין כדמוכח בתר הכי הא דנקט אחר כך שאם היו שניהם חוקים השני היה מסייעו:

לא תכנים את דבריך. גבי (י) רש ועשיר לא שיך לשון יראה שאינו ירא מפניהם אלא כלומר אל תכנים את דבריך כדי לחלוק לו כבוד:

כנגד

שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו משנתגלע הריב אי אתה יכול יכול לנטשו^[ט] (וריש לקיש) אמר דשנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר⁷ פוטר מים ראשית מדרן ולפני התגלע הריב נטוש קודם להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' ²לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר ה"מניין ³לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש ⁴רבי חנין אומר לא תכנים דברך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעדין ולפני מי הן מעדין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' ⁸ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמה יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שענינו ראות. אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותריצנה מצוה לומר

דיני ממונות בשלשה

לפרש דדוקא נקט בחזקת הצתים (כ"ב דף מ. וסס) קנין צפני שנים אצל אי ליכא ז' אין הקנין קנין דהא מסקינן הכא דפשרה לריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה צמיד והא דנקט התם צפני ז' משום דאין לררין לומר כתובו ואין ראייה מכאן כלל דיכול להקנות צפני שנים לקיים הפשרה עשה צמיד ור"ת היה מדקדק מדאמרין בפרק הזהב (כ"מ דף מו. וסס) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אנב סודר ופשוט מנייה דאין ניקנית בחליפין דדוקא היה ליה לזוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני בגון דליכא תרי ואין קנין מועיל אלא צפני שנים אלא ש"מ דודאי מהני ויש דוחין משום דסתם גורן מציין זה בני אדם):

נגמור הדין אי אתה רשאי לבצוע:
סרמ"ש בנק"ש סימן: ⁶ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ¹בוצע ברך נאץ ה' אלא ²יקוב הדין את ההר ³שנאמר ⁴כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר ³תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר' אליעזר אומר הרי שגול ⁷סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך ⁴אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנאמר ⁵ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי יהושע בן קרחה אומר ימצוה לבצוע שנאמר ⁵אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן ברוד הוא אומר ⁶ויהי דוד עושה ⁷משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הוכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו ⁸(וכן ברוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא ⁹(רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה

⁹נגמור הדין אי אתה רשאי לבצוע:
סרמ"ש בנק"ש סימן: ⁶ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ¹בוצע ברך נאץ ה' אלא ²יקוב הדין את ההר ³שנאמר ⁴כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר ³תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר' אליעזר אומר הרי שגול ⁷סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך ⁴אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנאמר ⁵ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי יהושע בן קרחה אומר ימצוה לבצוע שנאמר ⁵אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן ברוד הוא אומר ⁶ויהי דוד עושה ⁷משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הוכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו ⁸(וכן ברוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא ⁹(רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה

גמר דין. שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב:
אסור לצלוע. משצאו לדין אסור לדיינים לצלוע:
המכרך. המשצח:
אצל אהרן אוהב שלום ורודף שלום. ⁹וכיון שהיה שומע מחלוקת ציניהם קודם שיצואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ציניהן:
סורס אמס וגו'. משתעי צאהרן כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב):
הרי שגול כו'. וצוּע לשון גזילה דכתיב (משלי ה) כן ארחות כל צוּע צוּע את נפש צעליו יקח:
כנגד יהודה. שהיה לו לומר נחזירנו לאצינו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו:
אסתן לסנא קמא. תנא קמא דלמנר אסור לצלוע דריש ליה להאי משפט וצדקה שהיה דוד דן את הדין וחייב את החייב וראה שהיה עני מחזיב ממון והיה משלם לצעל דינו מתוך ציטו:
פוסט מים ראשים מדרן. אס צלת לפטור ולהשליך המריצה המשולה כמים כדלקמנא^⁹ ולשום שלום ציניהן:
ראשים מדרן. קודם שמשא ותמן דדין פטור אותה:
נעשהו. ורדוף אחר השלום:
קשה. צעל מריצה מטריח דיינין:
ה"ג שמה יסחייז חזק ונמצא רודפו. רודף את הדיין להפך את הדין:
שיוצז לפני רבו. וצא דין לפני רבו ולא לפניו וראה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה דדין מניין שלא יחלוק כבוד לרבו וישתוק תלמוד כו'. ולקמן (דף יז.) מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כינוס הוא:
אם מי הן מעדיין. כאלו הן מעדיין צבקצ"ה כדלמנר לקמן (דף טז.) שמתרימין אותו להחזיר ממון לצעליו:
ועמדו שני האנשים אשר להם הריב ואוקמינן צמסכ' צבועות (דף ק.) צעדים הכתוב מדכר:
מה לי לצער הוה. שאם אטעה איענש:
תלמוד לומר. ציהושפט ⁹עמכם דכרז המשפט לפי מה שעס לצצכס שלצצכס נוטה דכרז כלומר טענותיהם עמכם צמשפט לפי אותן דברים משפטו ולא מיענשו:
דאין לו לדיין. לירא ולמנוע עצמו מן הדין:
אלא. לפי מה שענינו ראותו לדון ויתכוין להוציאו ללדקו ולאמיתו ושזי לא יענש:
היכי דמי גמר דין. דלמרינן לעיל שז אין אתה רשאי לצלוע:
מצוה

לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו רבי שמעון בן מנסאי אומר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר⁷ פוטר מים ראשית מדרן ולפני התגלע הריב נטוש קודם להיכן הדין נוטה אי אתה יכול יכול לנטשו^[ט] (וריש לקיש) אמר דשנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר⁷ פוטר מים ראשית מדרן ולפני התגלע הריב נטוש קודם להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' ²לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר ה"מניין ³לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש ⁴רבי חנין אומר לא תכנים דברך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעדין ולפני מי הן מעדין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' ⁸ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמה יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ⁹עמכם בדבר משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו. וצדקה לזה שהוציא גזילה מתוך ביתו: רבי' יהושע בן קרחה אומר מניין לתלמיד היושב בבני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש אל תכנים דברך מפני איש פי' לא תגורו מלשון אוגר בקין בן המשפט לאלהים הוא (יודע) והיו העדים יודעין לפני מי הן מעדין שנאמר ועמדו שני האנשים והם העדים ואשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנים ולפני מי הם דנים (ומי הם דנים) ומי עתיד להפער מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמה יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שענינו ראות. אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותריצנה מצוה לומר

מסורת הש"ס

(א) [תוספת' פ"א], (ב) [יבמות זכג.], (ג) רש"ל גור' דן שנאמר אחר וכן משה וכו' וכו"א בתוספ'], (ד) צ"ק זכ. ע"ש, (ה) משפט וצדקה לכל עמו והלא כל וכו' ככ"ז. רש"ל וכו"א [תוספתא], (ו) רש"ל מ"ז, (ז) [נצי"י ליתא], (ח) [נצי"א:], (ט) אמה יכול לנטוון], (ע) [בתוספ' אמת ר' יהושע בן לקיש אצל כר"ף הכי אף כ"י צ"ק אומר וכו' לקיש וכו"א בשאלות פרש' משפטים ס' נח וכו"א בתנאומא משפטים ו], (י) [צבועות לא. ע"ש בתוספות ד"ה וראה], (כ) גיר' רש"ל ואמר ר' חנין לא תכנים וכו' וכן העתיק הכ"י מפי"ב מהל' סנהד' דין ז ואולם דע בתוספי' לא מזכר ר' חנין כלל אלא לא מזכר ר' חנין אומר וכו' שלא תגורו מפני איש לא תכנים דברך וכו' וכו"א בשאלות ס' נח [ונתנאומא משפטים ו] אמנם כר"ף והרא"ש אמת כגיר' רש"י ה"ל, (ל) צ"ב קלא. (מדה כ:), (מ) [דף יז.], (ס) הוא דבור אחד דלעיל מנייה, (ס) [ועיין תוספות קדושין סה: ד"ה לא קדושין סה: [ועי' תוספות כ"ק סט. ד"ה חייב ותוספות כ"מ ח. ד"ה חייב],

גליון הש"ס

גמרא והא ר"ה תלפדיה דרב. עיין שעת דף קמח ע"א וש"נ:

הגהות הב"ח

(א) גמרא ועמכם דכרז המשפט פין: (ב) רש"י ד"ה אצל וכו' דכיון שהיה (ג) ד"ה מ"ל ציהושפט ועמכם דכרז המשפט נעמכם לפי מה וכו' צענותיהם המשפט לפי: (ד) תוס' ד"ה לא וכו' גבי רבו ועשיר לא שייך:

מוסף רש"י

בוצע ברך. נזול ומנרג, צוּע כמו (משלי ה) צוּע צוּע (ב"ק צד.). אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות. כדתיב צמס' נדה כעלוי פ"ב (כ:.) רבי ראה דס גלילה וטוימא, ראה כיום וטכרז, תמנין עשה אמת חזר וראה חזר וטוימא, אמר אף לי שאלא עטומא, ומקשינן ודאי טעה, דמניא לא יאמר חסס אילו היה לה את טמא, אלא אין לדיין אלא מה שענינו ראות, והא הדין לעבר התלוי כסברה, דאין לו אלא מה שלזו רואהו, ונפקא לן מועמכס דכרז המשפט, עמכס דכרז עמכס צמשפט, אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות (רשב"ם ב"ב קלא.).